

Edice a materiály

„Tento film je nebezpečný“

Problém nebezpečí požáru v místech, kde se pracuje s kinematografickým filmem, se netýká jen rané kinematografické éry. Bývá spojován s použitím podkladu z nitrátu celulózy, což je vysoce hořlavá látka, která se v profesionální kinematografii ve světě používala do počátku 50. let.¹⁾ U nás se nitrátní podklad kinematografického filmu používal do roku 1961²⁾ a v audiovizuálních archivech po celém světě se s ním setkáme ještě dnes. V oblasti amatérského a rodinného filmu nacházíme od počátku snahy vyhnout se nitrátu. Jako podklad filmové suroviny jsou používány náhražky, od prvních nedokonalých pokusů o acetát celulózy až po celofán. V profesionální kinematografii, tedy v komerčních kinech a při natáčení, pro která byl film na tak zvaném bezpečném podkladu po dlouhou dobu nevhodný,³⁾ najdeme snahy zabránit požárům řadou pravidel a zákonů.⁴⁾ V domácí kinematografii přešla po roce 1945 starost o kina na příslušné složky zestátněného filmu. Podobně jako jiné oblasti čistě technického rázu v domácí kinematografii měl i oblast prevence zabezpečovat Filmový technický sbor (FITES). Vedle snah o školení promítačů se setkáme s pravidelnějšími kontrolami v kinech a přeměnou mnoha kin původně určených pro projekci filmu na 35mm podkladu na kina se 16mm projekcí.⁵⁾ Například v zápisu z ustavující schůze komise pro promítání obrazu při FITES⁶⁾ z listopadu 1946 se dočteme, že úkolem komise bylo nejen podporovat rozvoj domácí sítě kin

- 1) Tedy do doby, kdy film na tomto podkladu přestali dodávat přední světoví výrobci filmové suroviny. Například Eastman Kodak zcela zastavil výrobu nitrátního filmu v roce 1951. Základní publikací k problematice nitrátního filmu je sborník: Roger S m i t h e r – Catherine A. S u r o w i e c (eds.), *This Film is Dangerous. A Celebration of Nitrate Film*. Paris: FIAF 2002
- 2) Od 1. 7. 1960 byl bezpečný acetátní film používán pro natáčení, laboratorní zpracování a dovoz distribučních kopií, od 1. 7. 1961 pak sloužil výhradně tento materiál i pro distribuci ostatních filmů. Tehdy také bylo používání nitrátního filmu u nás zakázáno. Srov. *Český hraný film IV. 1961–1970*. Praha: Národní filmový archiv 2004, s. 12. Viz také Blažena U r g o š í k o v á, Národní filmový archiv v Praze a záchrana evropského filmového dědictví. *Cinepur* 2002, č. 23–24, s. 12–15.
- 3) K hlavním problémům prvních podkladů z acetátu celulózy patřila nedostatečná pevnost, která způsobovala trhání filmu, nepřijatelné jak při profesionálním natáčení, tak při projekci v kinech.
- 4) V této souvislosti Stephen Herbert podotýká, že příčinou požárů v kinematografech byl častěji zdroj osvětlení než nitrátní film a že podobné nehody se stávaly i před počátkem kinematografie – například při představeních s magickou lucernou. Byla to ale právě kinematografie a filmová představení, co vyvolalo zpřísnění bezpečnostních předpisů. Viz Stephen H e r b e r t, Projecting Nitrate. In: R. S m i t h e r – C. A. S u r o w i e c, (eds.), c. d., s. 104.
- 5) Národní filmový archiv, Oddělení písemných archiválií (NFA OPA), f. FITES, k. FITES 1947, ÚŘ Čs. filmu 1949. Jaroslav Bystřický, Zřizování kin a užití substandardních formátů pro veřejný provoz.
- 6) V roce 1946 ještě Filmový technický sbor používal zkratku FTS.

a zajišťovat její technické vybavení, ale také starat se o školení všech osob v kinech zaměstnaných. Z tohoto důvodu příslušely členům komise poměrně rozsáhlé pravomoci. Měli zaručený přístup do všech kin, do opravny kopií státní půjčovny a mohli se zúčastnit technických zkoušek. Dále jim bylo umožněno „nahlédnutí do protokolů o poškozeních film. kopií, příčinách požárů v kinech, účast při vyšetřování takových případů“.⁷⁾

O něco málo později byla dokonce při FITES ustavena samostatná protipožární komise, jejímž úkolem bylo: „uvést dosavadní zastaralé bezpečnostní předpisy týkající se zacházení s kinematografickým filmem, stavební předpisy, týkající se kin aj. kinematografických provozoven v soulad s technickým pokrokem“.⁸⁾ V roce 1948 měla komise vypracovat osnovu vládního nařízení pro zacházení s hořlavým filmem, a pravděpodobně v této souvislosti byly uspořádány zkoušky hoření a hašení nitrátního filmu či zkoušky odolnosti technického zařízení kina proti ohni.⁹⁾

Vedle již zmiňovaných přestaveb kin na 16mm formát, který byl od počátku své existence vyráběn pouze na bezpečném acetátu celulózy, jsme zmínili také školení zaměstnanců kin. Nový systém do vzdělávání se týkal všech zaměstnanců ČSF – setkáme se například se zmínkami o kurzech pro zaměstnance ateliérů – a kromě kurzů či školení předpokládal také vydávání informativních a instrukčních publikací. Od roku 1953 plnil tuto funkci časopis *Filmový technik*, vydávaný s měsíční periodicitou Ústřední půjčovnou filmu a určený technickým zaměstnancům kin, především promítačům a vedoucím. Do té doby FITES vytvářel a uváděl do oběhu drobnější publikace. Příkladem může být předkládaný text „Film hoří!“

Tento leták není jen dokladem o způsobu informování zaměstnanců kin o nebezpečí požáru, poukazuje navíc k dalším zajímavým aspektům dobového kontextu. Odráží se v něm například pestrost domácího technického vybavení v poválečném období, která ve sjednocené síti kin ztěžovala nejen výrobu podobně zaměřených pamfletů, ale také údržbu zastarávajícího zařízení.

Anna Batistová

7) NFA OPA, f. FITES, k. FITES 1946–1947, Zápis o usneseních ustavující schůze komise FTS pro promítání obrazu dne 18. listopadu 1946.

8) NFA OPA, f. FITES, k. FITES (komise) 1948–1949, Zápis o usneseních 1. schůze protipožární komise Fites dne 19. února 1948.

9) NFA OPA, f. FITES, k. FITES (komise) 1948–1949, Zápis o zkouškách provedených s hořením filmu dne 21. VI. 1948 v 9. hod. na dvoře požární policie v Praze II Sokolská; Zápis o zkouškách odolnosti technických zařízení proti ohni, pořádaných Filmovým technickým sborem za součinnosti Velitelství požární policie dne 16. září 1948 v 9. hodin na nádvoří hasičské strážnice v Praze II Sokolská 62.

Archeografický úvod

Zpracovaný dokument pochází z Oddělení písemných archiválií Národního filmového archivu, z fondu Filmový technický sbor. Fond nebyl prozatím zpracován, dokument se nachází v kartonu s označením „FITES 1950“. Zatímco umístění v tomto kartonu by napovídalo době vzniku v roce 1950, dokument je umístěn v sousedství Protokolu o zkouškách hašení filmu datovaného do června 1948. Vznikl tedy pravděpodobně někdy mezi lety 1948 a 1950. Nepodařilo se zjistit, kdo se skrývá pod šifrou -hk-, ale pravděpodobně se jedná o jednoho ze členů některé z komisí FITES. Za členy FITES byli voleni nejen zaměstnanci různých složek ČSF, ale také zástupci ministerstev a jiných orgánů správy (policie, armády, místních zastupitelstev) a v prvních letech i zástupci soukromých firem dodávajících techniku.¹⁰⁾

Dokument má celkem devět stran. Na titulní straně je název textu („Film hoří“) ztvárněn v podobě ilustrace, na níž má první písmeno F podobu filmového pásu a nad slovem „hoří“ šlehají plameny; na slovo „hoří“ je navíc namířen hasicí přístroj. Následuje osm stran strojopisu, jehož přepis uvádíme níže. Formální podobu textu jsme se snažili důsledně zachovat, včetně dvou typů odstavců: odsazeného s jednořádkovou mezerou, a neodsazeného bez mezery. Různé způsoby podtržení nebo zvýraznění textu jsou naznačeny písmennými indexy a legenda k nim je umístěna za textem. Příslušné podtržené či jinak zvýrazněné pasáže textu jsme vyznačili hranatými závorkami.

V textu byla bez vyznačení opravena interpunkce, zjevné překlepy a pravopisné chyby. V původní podobě zůstalo psaní cizích slov (ponecháváme *lokalisovat*, *vysokointensitní*, *explose*). Dle současného úzu byly upraveny ustálené zkratky (*a.j.* na *aj.*; *t.zv.* na *tzv.*; *a pod.* na *apod.*). Několikrát se vyskytující slovo *jest-li* jsme upravili na *jestli*, *jestli-že* na *jestliže* a *pakli-že* na *pakliže*. Dvojí formu zápisu značky firmy ETA, resp. Eta jsme zachovali. Phillips jsme opravili na Philips.

A. B.

10) Například Jan Plesník, ředitel firmy Kinoelektrik Em. Prexler. V průběhu roku 1948 byl závod přestěhován do Valašského Meziříčí a později začleněn do tamní Tesly.